

קורות חייו:

נעם אפטר נולד בשילה בשנת תשמ"א עם אחותו התאומה תמר שרה. תמר שרה נפטרה ממחלה בהיותה בת שנה וחודשיים. לנעם 8 אחים ואחיות.

נעם למד בבית הספר היסודי בשילה, אח"כ למד בחטיבת הביניים בבית אל, ואת לימודיו התיכוניים עשה בישיבת בני"ע כפר הרא"ה. בגיל 18 החל ללמוד בישיבת ההסדר בעתניאל ושירת כמ"כ בצנחנים ביחידה 202. במהלך תקופה זו הוא התנדב בפרויקטים שונים כגון: בית הגלגלים בבאר שבע, הפצת יהדות ועוד.

בערב שבת פרשת שמות בשנת תשס"ג, בהיותו בשנה החמישית של מסגרת ההסדר, הוא היה אחראי על התורנים במטבח הישיבה. באמצע חלוקת המנות נכנסו שני מחבלים למטבח והחלו לטבוח בארבעת התורנים. נעם הספיק לנעול מבפנים את הדלת שהפרידה בין המטבח לחדר האוכל ובכך הציל את חייהם של 70 האנשים ששהו באותה עת בחדר האוכל.

שיעור זה נכתב והועבר על ידו למדריכי בית הגלגלים, דתיים וחילוניים, ואחרי מותו הופץ במקומות רבים בארץ ובעולם.

מה בין אהבה להתאהבות?

דברים לעיון

נעם אפטר הי"ד

מספר התלמידים המומלץ: 30

אוכלוסיית היעד: כיתות ט'-י"ב

אהבה!!!

אמר רבי עקיבא "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה!

אמר רבי עקיבא - כל ימי הייתי מתפלל מתי יבוא פסוק זה לידי ואקיימו - "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך" אפילו נוטל את חיך! (תענית כה ע"א)

עיון בדברים שכתב נועם אפטר הי"ד

תודות להוריו פרחיה ויוסי אפטר על הרשות והזכות להשתמש בדבריו.

הערה

דברי נועם הועתקו ככתבם בגופן אחיד. בתוך דבריו הוכנסו הנחיות למנחה הסדנה.

אהבה/ נעם אפטר הי"ד

"כל המשתתפים בפעם הראשונה בפרשנות תלמודית אינם צריכים להיבהל מן השפה התאולוגית של שורות אלה. מדובר כאן בהגותם של חכמים ולא בחזיונותיהם של נביאים, אפשרי בידינו לפנות אל ההיגיון ולמצוא משמעות בדברים" (לקוח מתוך הפתיחה של לוינס ל"תשע קריאות").¹

1 עמנואל לוינס, שעוד יזכר בהמשך.

הבאתי מספר מקורות של מדרש שהתייחסו בדרשתם לעניין האהבה, ננסה לנתח אותם וללמוד מהם.

המושג אהבה נלעס ונגרס וקיבל לא מעט פרשנויות בעולמינו המודרני שהקטינו את ערכו ("אני אוהב שוקולד", ה- I LOVE YOU ההוליוודי הזול ועוד כיד הדמיון)².

אך עדיין אין ספק שיש קסם רב במילה הזאת ובמה שהיא מבטאת.

ננסה לראות כמה מאמירות חז"ל על אהבה.

כל אהבה שהיא תלויה בדבר - בטל דבר בטלה אהבה, ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם. איזו היא אהבה התלויה בדבר? זו אהבת אמנון ותמר. ושאינה תלויה בדבר? זו אהבת דוד ויהונתן.

(משנה מסכת אבות פרק ה משנה טז)

המשנה הזאת במסכת "אבות" (מסכת העוסקת בענייני מוסר ודרך ארץ כחלק מסדר נזיקין - הרביעי מששת סדרי משנה) מבחינה בין שני סוגים של אהבה בין בני אדם. כזו התלויה בדבר, אינה עומדת בפני עצמה, במידה מסוימת אפילו אנוכית. מול אהבה שאינה תלויה בדבר, שעצמתה, כפי שרואים, חזקה בהרבה (אינה בטלה לעולם). ההבחנה הבסיסית הזו בין האהבות הללו מובאת עם דוגמא לכל אחת מהן. הדוגמא לאהבה התלויה בדבר היא האהבה שהייתה בין אמנון לתמר שהייתה כולה תלויה בתשוקה של אמנון שהפכה לשנאה כשבא על סיפוקו, אהבה התלויה בדבר יצרי נטול עומק, נטול חמלה, נטול אהבה.

הדוגמא לאהבה שאינה תלויה בדבר היא אהבת דוד ויהונתן אהבה של חברים שקשרו אהבתם לא בתועלת חומרית או אחרת של מי מהם, ואפילו להפך, יהונתן בבחירתו בדוד מאבד את מלכותו, כל כולו דאגה ועזרה, שותפות ושמירת סוד.

מתן דוגמאות ל"אהבה בתלויה בדבר" ו"אהבה שאינה תלויה בדבר".

המקור הבא לקוח מתוך ה"מדרש רבה" (חיבור תנאי המלקט אמירות רבות, ומחולק עפ"י פרשיות התורה):

א"ר יוסי בר חנינא: התוכחה מביאה לידי אהבה, שנאמר "הוכח לחכם ויאהבך". (משלי ט) רבי יוסי בר חנינא אמר: כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה.

(בראשית רבה פרשה נ"ד)

שתי אמירות של רבי יוסי בר חנינא שעל פניו נראות זהות ובעצם יש ביניהן הבדל. האמירה הראשונה עומדת על הקשר שבין תוכחה (מתן ביקורת) לאהבה, קשר של סיבה ותוצאה. הוכחת הזולת מביאה לאהבה בינו לבין המוכיח, ליתר דיוק, המוכח הוא זה שיאהב את המוכיח, ואת זה רואים מהפסוק שמאשש את הטענה - "הוכח לחכם ויאהבך" החכם יאהבך אחר שתוכיחו (אולי בגלל זה הוא חכם?). התוכחה אינה קנטרנית אלא באה מדאגה לזולת, מאכפתיות ולא מעליונות, וזה מוביל לאהבה (אצל הטיפש זה יובל אולי לשנאה?).

האמירה השנייה כוללת הרבה יותר ומהווה הגדרה לאהבה, ליתר דיוק מה היא לא אהבה. אהבה בין שני בני אדם איננה אהבה אם אין בה צד של ביקורת ומתן משוב, בלי תוכחה היא הופכת להיות חד ממדית וחד צדדית. אין מציאות של אהבה שבה כל אחד בעצם מרוכז בעצמו, וכשלא מאירים בצד השני את חסרונותיו כפי שהם נראים לנו, אין זו אהבה. דאגה לבן הזוג ואכפתיות ע"י מתן בקורת היא לא תמיד נעימה וצריכה להיעשות בחכמה וברגישות, אבל כמו שאומר לנו ר' יוסי בר חנינא זה גם יוביל לאהבה (התוכחה מביאה...). וגם יקיים אותה (כל אהבה שאין...). ובכך ייתן לה מימד

2 מי שמרחיב את הנקודה הזאת, ומרחיב בכלל על אהבה הוא 'אריך פרום' בספרו המקסים "אמנות האהבה".

כאן מכתוב היא מייבב או חלק מאיבב?
ומה מלימת פאחולוקת? "איבב"?

של התחדשות ומורכבות. להחליק את הבעיות זה פתרון יעיל לטווח הקרוב, אך מזיק לארוך, הוא מעיד על יחסים לא בריאים. חוסר היכולת להשתנות אחד בעזרת השני מעיד על הסתגרות כל אחד בעצמו, ואיכות הקשר מסתכמת בניצול האחד את נוכחות האחר לצרכיו האישיים. אף שכלפי חוץ זה נראה נהדר, מבפנים זה רקוב.

ישנן תורות פילוסופיות רבות שנגעו במשמעות היחס שבין אדם לזולתו. פילוסוף בולט שעסק בתחום זה הוא עמנואל לוינס (1906-1995) פילוסוף יהודי צרפתי שחי במאה הקודמת) שטען שעצם קיומה של ישות אנושית לצדנו תובעת מאתנו התנהגות מוסרית ביחס אליה, ובראש ובראשונה לא לפגוע בה. עצם קיומו של האחר הוא ההוכחה שאני לא האלוהים, וממילא אני שווה יחס אליו.

במבט עמוק על הנקודה הזאת שאני מחויב להתנהגות מוסרית ביחס לאחר, מובנת האהבה ככלי להגיע אל האחר ודרכו, לפי לוינס, בעצם אל עצמי. הזולת מגדיר את קיומי, הדאגה אליו והרצון להיטיב עמו היא אולי צורך גשמי בשבילו, אך היא צורך רוחני עבורי, וכך בנוסף למעשה הטוב לכשלעצמו ע"י אהבתי אותו אני גם מפתח את עולמי הרוחני.³

נעבור למקור הבא שמראה זווית קצת שונה על המושג אהבה. הקטע לקוח מתוך ספר הזהר, אך לפני שניגש להבין את הקטע נקדים מעט על ספר הזהר. ספר הזהר הוא ספר יסוד בחכמת הקבלה בהיותו מכיל אוסף ערוך של מדרשים ומסורות בתורת הנסתר (שאינם נוגעים בפועל להלכות ולמצוות, אלא מתעסקים בענייני מחשבה ורוח) בנושאים שונים ומגוונים: על מהות האדם והעולם, הבריאה, האלוהים, כוחות, ספירות וכו'.

אמר רבי יהודה אמר רב מאי דכתיב? (מהי כוונת הכתוב?) "השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני" (שיר השירים)

אמר רב פנחס אמר רב יהודה "השבעתי אתכם בנות ירושלים" - הנשמה אומרת לאותן הנשמות הזוכות ליכנס לירושלם של מעלה, והם נקראות "בנות ירושלים" על שזוכות ליכנס שם. לפיכך הנשמה אומרת להם השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את דודי דא קודשא בריך הוא. (שהוא הקדוש ברוך הוא). רב אמר: זה זיו אספקלריאה של מעלה, מה תגידו לו שחולת אהבה אני ליהנות מזיו שלו להסתופף בצילו. רב הונא אמר: שחולת אהבה אני, אותה התשוקה והכסוף שכספתי בעולם על הכל לפיכך אני חולה. ר' יהודה אמר: זו אהבה שאהבת הנשמה לגוף דכיון שנשלם קצו של גוף - אותם הימים שנגזרו עליו.

(זוהר - מדרש הנעלם כרך א' (בראשית) פרשת חיי שרה דף קכב עמוד א)

הקטע שהבאתי בנוי כדרשה על פסוק בספר שיר השירים (ספר מורכב ואפילו קצת מסובך שרבו בו הפירושים) ספר שבמרכזו סיפור אהבה בין רעיה לדוד (בעלה), סיפור של החמצת הזדמנויות וגעגועים, עשיר בתיאורים ובקרבה. הפירוש הקלאסי הוא המשלת הסיפור למערכת היחסים שבין עם ישראל לאלוהיו (עם ישראל הוא הרעיה והדוד הוא אלוהים). אהבה והתמסרות לצד פספוס, וגעגועים לדבר שהוחמק.

הזוהר מביא פסוק שבו אומרת הרעיה לבנות עירה למסור לדודה שהיא חולת אהבה. והסבר מיוחד מביא פה הזוהר שהנמשל לרעיה הוא הנשמה בעולם הנשמות (מושג מעורפל מעט גם לי), והדוד הוא אלוהים. רבי פנחס מסביר, שמדובר בדיבור בין נשמות, שבה הנשמה אומרת לנשמות אחרות שנמצאות במעלה גבוהה ("ירושלים של מעלה") שיאמרו לקדוש ברוך הוא שהן מצויות במחיצתו, שהיא חולת אהבה. וכאן באים שלושה פירושים לאותה אהבה, איזה מין חולי חלתה הרעיה באהבתה לדודה: ההסבר הראשון של רב⁴ שמסביר שהיא חולת געגועים להסתופפות בצילו, זכרון רחוק אולי, לעונג אלוהי שחוותה בעבר ומשתוקקת להחזירו.

ההסבר השני של רב הונא שנותן הסבר לחולי בכך שהוא תוצאה של תשוקה רבת שנים שלא מומשה כשהייתה בעולם הזה. ההבדל אולי בין שני פירושים אלו, שלדעת רב החולי הוא גורם לאהבה, ביטוי לעצמתה. ואילו לפי רב הונא החולי

3 להרחבה על הגות לוינס ניתן לראות בספריו "אתיקה ואינסופיות", הוצאת מאגנס, 1995, "תשע קריאות תלמודיות", הוצאת שוקן, 2000, וביתר ספריו ומאמריו (רובם בצרפתית ובאנגלית).

4 זה שמו "רב" כך ללא תוספת, חי בבבל במאה השלישית לספירה. מחשובי חכמי התלמוד.

הוא תוצאה לאו דווקא רצויה של געגועים מרוב אהבה. (החולי כתוצאה של געגועים מול החולי כמבטא געגועים). עומד כנגדם הוא ההסבר השלישי של ר' יהודה שטוען שבכלל געגועי הנשמה הם לגוף שהיה מחובר אליה. לעניות דעתי הוא מתכוון לגעגוע הנשמה לגוף ולחיות שחוויה כשהייתה מחוברת לגוף. לאותה יכולת להתגעגע מבלי יכולת ממשית לפגוש. הגוף עם כל יכולותיו אינו יכול בהיותו חומר, להגיע אל האינסוף, ודווקא בזה יתרון הנשמה בעולם הזה בתוך גוף חומרי על פני מציאותה בעולם הנשמות. יתרונה הוא שיש לה יכולת לרצות, לכסוף, להתגעגע גם בלי להשיג. הצפייה לדבר גדולה לעיתים מהדבר עצמו.

בכל שלושת הפירושים יש אמירה גדולה על אהבה. אהבה שאיננה רק בין אנשים אלא כזו שאינה לגמרי מושגת, אהבה לדבר נעלם שכל מה שיש לנו ממנו זה זיכרון רחוק ורצון חזק להתקרב - זוהי אהבת הרעיה לדוד. אהבה לאלוהים היא אולי האהבה הגדולה ביותר, יש בה את הפוטנציאל להיות טהורה לגמרי ממניעים זרים. ומצד שני יש את האהבה של הדוד לרעיה, אהבת אלוהים את נבראיו. כשמתייחסים לקשר בין בורא לנבראים כאל קשר של אהבה זה נותן משמעות עמוקה הן למושג האהבה והן להבנת הקשר שבין הבורא לנבראיו. קשר כזה אומר שאהבה היא הרבה יותר מסתם רגש אנושי. היכולת שלנו לאהוב, היא היכולת לצאת מעצמנו ולהעניק לסביבתנו ממש כמו שאלוהים מעניק לנו ולעולם כולו באהבתו.

מה סידור "חולת אהבה"? ואיזה פסוק מצייץ נויסן פי"ד "אהבה"?

סיכום

נץ פוסק כתב ידו את הפוסט בבא - "חיבור בין פוקורות: אי אסור אפי"ץ אהבת אלוקים אבוי אהבה קודם אהבה אנושית" כתבו בלשונכם את הקולר בין אהבה אנושית אהבת אלוקים. אזור מן שני נציגים יקראו את הלבוטריפס.

ראינו התייחסות של חז"ל בשני מקומות (מתוך רבים) על מערכות יחסים ועל אהבה, אהבה אמיתית ומזויפת, הדרך לשמור עליה והדרישות שהיא מציבה.

לאחר מכן ראינו הרחבה למושג, מעבר לרגש האנושי שהוא מבטא. שאהבה היא כוח שקיים ופועל בעולם כוח של נתינה והתמסרות, כוח שביכולתו לברוא עולם וביכולתו לקיימו. ראינו בזהוהר שאהבה במובנה הרחב מבטאת קשר בין בורא לנבראים ובין נשמה לגוף.

הוא תוצאה לאו דווקא רצויה של געגועים מרוב אהבה. (החולי כתוצאה של געגועים מול החולי כמבטא געגועים). עומד כנגדם הוא ההסבר השלישי של ר' יהודה שטוען שבכלל געגועי הנשמה הם לגוף שהיה מחובר אליה. לעניות דעתי הוא מתכוון לגעגוע הנשמה לגוף ולחיות שחוויה כשהייתה מחוברת לגוף. לאותה יכולת להתגעגע מבלי יכולת ממשית לפגוש. הגוף עם כל יכולותיו אינו יכול בהיותו חומר, להגיע אל האינסוף, ודווקא בזה יתרון הנשמה בעולם הזה בתוך גוף חומרי על פני מציאותה בעולם הנשמות. יתרונה הוא שיש לה יכולת לרצות, לכסוף, להתגעגע גם בלי להשיג. הצפייה לדבר גדולה לעיתים מהדבר עצמו. בכל שלושת הפירושים יש אמירה גדולה על אהבה. אהבה שאיננה רק בין אנשים אלא כזו שאינה לגמרי מושגת, אהבה לדבר נעלם שכל מה שיש לנו ממנו זה זיכרון רחוק ורצון חזק להתקרב - זוהי אהבת הרעיה לדוד. אהבה לאלוהים היא אולי האהבה הגדולה ביותר, יש בה את הפוטנציאל להיות טהורה לגמרי ממניעים זרים. ומצד שני יש את האהבה של הדוד לרעיה, אהבת אלוהים את נבראיו. כשמתייחסים לקשר בין בורא לנבראים כאל קשר של אהבה זה נותן משמעות עמוקה הן למושג האהבה והן להבנת הקשר שבין הבורא לנבראיו. קשר כזה אומר שאהבה היא הרבה יותר מסתם רגש אנושי. היכולת שלנו לאהוב, היא היכולת לצאת מעצמנו ולהעניק לסביבתנו ממש כמו שאלוהים מעניק לנו ולעולם כולו באהבתו.